

Szeged Széchenyje

Parthiscum

Kétszázharminc évvel ezelőtt 1765. szeptember 22-én született Szeged egyik legsokoldalúbb, mégis szinte névtelenül elfelejtett alakja: Vedres István.

Othonát Felsőváros adta, ahol Vedrics György horvát származású szűrszabó fiaként, az életért keményen dolgozó, polgáris környezetben nevelkedett. Édesapja tudatosan formálta és egyengette fia útját a mérnöki pálya felé, emellett utat adott széleskörű érdeklődésének, melynek eredménye lett a hat nyelven beszélő és író polihisztor: Vedres István.

Iskolái után a pesti tudományegyetem bölcsész karán tanult. A Mérnöki Intézet 1786. február 10-én bocsátotta útjára, amely vissza, szülővárosába vezetett. Ezt megelőzően Dugonics András barátságának köszönhetően az Eszterháziak, Apponyiak dunántúli nagybirtokain (többek között: Hőgyész) gyakornokoskodott. Bejárta a nagyobb városokat és számos tapasztalattal tarsolyában még Kölesden pályázott a szegedi városi tanácshoz, mérnöki állás betöltésére. 1786-tól nyugdíjazásáig (1821) „szabad királyi Szeged városának esküdt földmérője”, mérnöke majd főmérnöke, a közmunkák irányításának feladatával.

Alkotói energiájának nagy részét a hivatalos teendők, a mérnöki és építészeti feladatok foglalták le, emellett írói tevékenysége egész életében elkísérte.

Hatáskörébe tartozott a határmérés, vitás föld-, telekkérdések, út, híd, gátépítés és javítás, lakóházépítések engedélyezése, ellenőrzése, épületek karbantartása, új építkezések tervezése. Átfogó, nagyszabású megoldási tervei három pont köré csoportosíthatóak: erdősítés, csatornázás, valamint az árterületek gát és hidépítésekkel szabályozása. Fő feladata tehát a város képeinek alakítása volt, de fontosnak tartotta a környező települések helyzetének javítását. Tette ezt a futóhomok megkötésével, Csengele határának fásításával (1789), a szőregyálai határ 3600 katasztrális hold területének vízrendezésével, ármentesítésével, ahol mintagazdaságot hozott létre (1808). Nevét Vedresháza őrízze meg, ahol a mocsaras, vízjárta területet a maga költségén ármentesítette, hol szőlő, gyümölcs, dohány, len, néhol kender és gyapot termesztésével „alföldi paradicsomkertet” varázsolt: „...nemcsak ánglus, hollandus, hanem magyar ember is akad ilyen példaadó munkára.”

A futóhomok megkötésétől és a telepítéstől várta a vidék sivár képeinek és a földet művelők gondolkodásmódjának megváltozását és sok kisembert kívánt földhöz juttatni. Vízátrolók létesítésével, öntözéses gazdálkodással, rizstermeléssel és a tógazdálkodás fejlesztésével kísérletezett.

Túltekintve városán, a Kárpát-medence átfogó csatornahálózatának tervezetét készítette el. A Duna alsó szakaszának szabályozását, Széchenyit és Vásárhelyit megelőzve, hajózhatóvá tételét álmodta meg. Tervei között tárházak és szárazföldi utak építése is szerepelt.

Sokoldalúságát csak a Szegeden létrehozott alkotások, később – sajnos – elkallódott tervek sora bizonyítja.

A város szinte reménytelennek látszó küzdelmet folytatott az örökös árvizek és talajvizek ellen. Nagyobb árvízvédelmi munkálatokra 1816-ban és 1830-ban került sor. A töltések építését Vedres elődje Sax János megkezdte, a további munkák azonban reá vártak. *Városépítő plánuma* (1825) azonban – melyet a tanács hosszas tárgyalások után elvetett –, a következőket tartalmazta: sétahelyek létesítése, a piac kirakása téglákkal, utcarendezés, mocsarak megszüntetése, tiszai lánchíd, vízalatti út terve. Mindezek szintén Vedres István termékeny elméjét igazolják, nevét azonban a ténylegesen megvalósult tervek, írásos alkotások tették kora kiemelkedő alakjává.

Első nagyobb építkezésekre Szegeden 1799 és 1804 között került sor. Ezek közé sorolhatjuk a Tanácsháza építését, igaz, tervezőjeként Schwörtz János személye is megemlíthető. Az azonban nem kétséges, hogy a rókusi iskola terveinek elkészítésével Vedrest bízták meg 1819-ben. Szőreg, Kistelek és Rókus neki köszönhette templomát. Számos lakóház készült a tervei alapján, közöttük a Schaffer és a Dáni-ház (Kálvária sgt. 7.), ami a Korda-ház néven is ismert. Építtetője Korda János birtokos, a szabadságharc nemzetőr ezredese, Vedres István veje volt. A házat veje Dáni Ferenc 48-as nemzetőr kapitány, országgyűlési képviselő és Szeged főispánja örökölte.

Számos középület, kórház, és egy másfél kilométer hosszú fahíd terve is lekerült a tervezőasztaláról. A piaristáknak rendházat és iskolát építtetett. Az épüleccsoport a Dóm építése előtt és alatt teljesen eltűnt a város képéből. A Dömötör-templomból is csak a tornya maradt meg, hogy hírmondója legyen a város középkori építőművészetének.

A szegedi vár hasznosításának ötlete is az ő fejéből pattant ki: „... a vár falaira 3 vagy 4 emeletre és pedig mintegy 400 öl hosszúságára, 4 öl szélességére úgy építhetnének, hogy fölül még a kocsik is bátran eljárhatnának, elférne ezekben ... közel kétszáz ezer szegedi mérő gabona.”

Saját házának terveit a birtokvásárlás után (a Kárász-ház melletti, Klauzál tér és Korona [Kígyó] utca sarkán) az 1800-as években készítette. Az ún. Vedres-ház a Roosevelt-tér 9. szám alatt épült Schaffer Ádám gazdag vaskereskedő megrendelésére 1809 és 1811 között.

Építészeti tevékenysége mellett, mint a magyar nyelvű gazdasági és műszaki irodalom egyik megteremtőjeként tartották számon. A reformkor gazdaság-politikai elképzeléseinek előfutáraként, vízgazdasági javaslatai kimutathatóan Széchenyire is hatottak.

Kétszázéves jubileumának ünneplésekor a kultúra terjesztőjeként, az első európai szemléletű művelődéspolitikusként emlékeztek „Szeged város mérnökére”. És valóban, Dugonics András körének tagjaként, Kelemen László, Wesselényi Miklós, Révai Miklós barátjaként „a Magyar hazában a magyar nyelvet közönségesé” – általánossá kívánta tenni. 1815-ben a Nemzeti Gazda alapító tagja, majd munkatársa volt. Híres könyvtárat hozott létre gyűjteményéből. Irodalmi műveit olykor saját rajzaival díszítette. Hirdette a tudás nagyságát: „... a tudományokban erő van s hatalom, azoknak érdeme dicsőség, jutalom.”

A tudást széles körben fogta fel: a műszaki, gazdasági képzettség, természettudományos iskolázottság mellett a művészetekért is rajongott. Nevéhez fűződik az első magyar, fűthető, állandó téli színházterem. A függöny tervét maga készítette el.

Támogatta barátját, Kelemen Lászlót. Tervei szerint nagyították meg a közsínházat, ahol a *Haza szeretete, avagy Nemes Szeged városának a töröktől való elvétele* című négyrészes vízei játékát (1803) a temesvári színtársulat adta elő.

„A kiváló tudósok, a hasznosan gyönyörködtető magyar könyvirók és fordítók, a nagy és apróbb iskolai tanítók, továbbá a nép-mesterségek érdemes tanítói részére, úgyszintén a Nemzeti Játékszín nevezetesebb tagjainak... vagy akik legjobb játékokat írnak, valamint a muzsika készítőinek jövedelemkiegészítéseket... a különös tehetségű és tudományú gazdák, kézművesek részére, valamint a találmányt vagy újítást felmutatók serkentésére-érdemeik szerint – nyilvánosságosan ajándékokat, jutalmazásokat kell juttatni... a Haza részéről.”

Ezzel is bizonyította a kultúra iránti elkötelezettségét. A Magyar Tudományos Társaságot 1830-ban jelentős, 200 pengő adománnyal támogatta. Tervei: „a különféle tudományokból nyomtatott munkákat, majd Ujságot és Kalendáriumot adna ki, melyeket Oskolák és Könyvtáraak ingyen megnyernének.”

Külföldi tapasztalatai felhasználásával Utazó Társaság létrehozásán fáradozott: célja, hogy az idegen nyelven tanulók jutalmazásban részesüljenek. *„Természetbeli gyűjteményeket kellene beszerezni a Tudományok elterjesztésére elkerülhetetlenek.”* – megelőlegezte ezzel a múzeumok elődjét.

Felismerte nyelvünk értékeit: *„Nem oly sovány és tökéletlen a mi édes anyanyelvünk, hogy arra hazánk törvényei helyesen által ne tétetődhetnének: mert azt már tudós magvarink megmutatták szembetűnő képpen, hogy a mélyebb tudományokra is alkalmas és minden külföldi nyelvekkel egvetéző legyen.”*

A jövő üzeneteként a Tanácsháza talpkövének letételekor elhangzott versének sorait idézzük, és ne felejtjük el Vedres István nevét, akiről 1923-ban Móra Ferenc már csak így emlékezhetett: *„Lángelme volt. És annyi nyoma sem maradt a köztudatban, mint egy faggvü-gvertyának.”*

*„Így készüljön Hazám azon jövődökre,
mellyek a Békesség gyümölcsét örökre
Éreztessék velem. Abban az Igazság
Kiszolgáltatása fő foglalatosság
Lészen egyformán mind szegénynek, gazdagnak,
Minden válogatás nélkül,....”*

Fő művei

- 📖 A magyar nyelvnek a magyar hazában való szükséges voltát tárgyaló hazafiai elmé-
kedések (Bécs. 1790);
A Tiszát a Dunával összevevő ujj hajókázható tsatorna... (Szeged. 1805 – Wien,
1807);
- 📖 Egy nemzeti jószág, melyet Magyarország javára szerzett (Szeged. 1807);
- 📖 A bankótzédulák elenyészthetéséről... (Szeged. 1807);
- 📖 Étska kiseded rajzolattya (Pest. 1817);
- 📖 A sivány homokság használhatása (Szeged. 1825);
- 📖 A tul a tiszai nagyobb árvizek eltéríthetéséről egy két szó (Pest. 1830).

Majzik Andrea